

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Волік Н. М.

ВСТУП

Констатуючи динамічний перебіг соціокультурних трансформацій, що спостерігаються в соціокультурному просторі України кінця XX – початку XXI століття, маємо звернути свою науково-дослідницьку увагу на результат вказаного процесу. А саме – необхідність та незворотність переосмислення фундаментальних засад виховання сучасної генерації маленьких українців. В розрізі викликів сьогодення особливої актуальності набуває проблема формування позитивної національної ідентичності вже на етапі дошкільного дитинства, що як відомо, є синзитивним періодом для розвитку основних соціальних компетентностей дитини, а також формування її «Я-концепції», що закладає фундамент розвитку дошкільника як майбутнього громадянина вільної держави. Саме в дошкільному віці людина обирає свій шлях самоідентичності та усвідомлення приналежності до певної спільноти.

Згідно з сучасними психолого-педагогічними дослідженнями, процес ідентифікації дитини з рідною культурою сьогодні відбувається під потужним тиском глобалізаційних процесів та цифрового контенту, що часто витісняє автентичні образи з дитячої субкультури. Це формує запит на створення та впровадження дієвих інструментів, які дозволяють оперативнo та якісно моделювати виховний вплив через тактильну та ігрову взаємодію з предметами національного культурного коду.

Одним із найбільш ефективних, проте недостатньо задіяних засобів у сучасному освітньому просторі, залишається українська народна іграшка. Вона виступає не лише об'єктом гри, а й потужним ретранслятором досвіду поколінь, засобом емоційної саморегуляції та інструментом формування цілісного світогляду дитини. Метою нашого викладу є теоретичне обґрунтування та розробка аналітико-методичних засад використання народної іграшки як основного інструментарію залучення дитячої уваги до національної спадщини в процесі динамічного моделювання комунікаційних та ігрових взаємодій.

1. Передумови виникнення проблемного питання

Як ми вже згадували вище, глобальні процеси в соціокультурному просторі зазнали надзвичайно стрімких змін в останні десятиліття. Додамо до цього кризові реалії десятиліття, що минає, зокрема в економіко-політичній сфері та ті зміни, що відбулись в умовах життєздійснення кожного українця. Звісно, це спонукає нас до переадаптації (як суспільства в цілому, так і конкретної людини), що не може не призвести до змін на парадигмальному рівні розвитку сучасної

освіти, а саме: питаннях виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного віку та формування у них засад позитивної національної ідентичності.

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується посиленою увагою до національно-патріотичного виховання як стратегічного ресурсу безпеки та стійкості держави. Аналіз психолого-педагогічної літератури останніх п'яти років свідчить, що формування національної ідентичності дитини відбувається в умовах гострої дихотомії: між потужним сплеском патріотизму в суспільстві та агресивним впливом глобалізованого цифрового контенту.

Науковці зазначають, що сучасні дошкільнята демонструють високий рівень емоційної приналежності до України, проте їхні знання про конкретні культурні символи часто залишаються поверхневими.

Дослідження ігрової діяльності вказують на те, що сучасні діти швидше ідентифікують себе з героями іноземних медіа-франшиз, ніж із персонажами національного фольклору, що створює ризик розмивання етнокультурного коду.

Теоретичний огляд праць з етнопедагогіки підтверджує, що в освітньому процесі спостерігається надмірне захоплення наочними та екранними методами при недостатній залученості автентичних предметів (зокрема іграшок), які дитина може досліджувати фізично.

Незважаючи на значний виховний потенціал української народної іграшки, у практиці дошкільної освіти існує суперечність між потребою у формуванні цілісної національної ідентичності та браком дієвих інноваційних методик моделювання ігрових взаємодій, які б органічно поєднували автентичні артефакти з актуальними комунікаційними запитами сучасних дітей. Це зумовлює необхідність розробки інструментарію, який перетворить народну іграшку з «музейного експоната» на динамічний елемент сучасного ігрового простору дитини.

Перш ніж перейти до обґрунтування методичних засад, необхідно уточнити понятійне поле нашого дослідження. Фундаментальні засади розуміння ідентичності як психосоціальної цілісності особистості закладені у працях Е. Еріксона [11]. У нашому дослідженні ми спираємося на розуміння *ідентичності* як результату самоусвідомлення особистості (за Т. Титаренко), що забезпечує відчуття цілісності «Я». Тобто *ідентичність* – це складна психологічна структура, що відображає усвідомлення особистістю власної самототожності (відчуття «Я – це Я») та своєї належності до певних соціальних, етнічних чи культурних груп. У дошкільному віці ідентичність перебуває у стані активного формування через механізми уподібнення (ідентифікації) з оточенням [10, с. 74–76].

Особливого значення набуває формування саме *позитивної ідентичності*. Механізми групової самоідентифікації та емоційної прив'язаності до власної спільноти (нації) найбільш повно розкриті у теорії соціальної ідентичності Г. Тешфела [12], послідовником якого у вітчизняній науці є М. Боришевський. Ідентичність ним розглядається як стан цілісності особистості, за якого людина не лише усвідомлює свою належність до певної спільноти (наприклад, національної), а й відчуває *позитивне емоційне ставлення* до цієї приналежності, сприймає цінності цієї групи як власні та відчуває гордість за них [2, с. 160–180]. Це фундамент психологічної стійкості та впевненості у собі.

Тож, категорію *позитивної ідентичності* ми розглядаємо крізь призму цієї концепції, як стан емоційного прийняття національних цінностей, що стає джерелом психологічної стійкості дитини.

Стосовно дошкільного віку, ми солідаризуємося з позицією О. Кононко, Н. Гавриш та Т. Піроженко, які у своїх дослідженнях висвітлюють, що позитивна національна ідентичність дитини дошкільного віку проявляється у:

- первинному усвідомленні себе як представника українського народу;
- емоційно-ціннісному ставленні до рідної мови, символів та традицій;
- бажанні діяти у «національному стилі» (грати в народні ігри, спілкуватися рідною мовою, створювати культурні об'єкти) [3; 6].

Таким чином, можемо визначити *позитивну національну ідентичність дошкільника* як інтегративне новоутворення, що формується в процесі суб'єктної взаємодії дитини з культурним середовищем (зокрема, через народну іграшку), і проявляється у стійкому почутті належності до свого народу.

2. Сучасні дослідження української народної іграшки в соціокультурному просторі дитини дошкільного віку

Ефективне розв'язання проблеми формування національної ідентичності дошкільників потребує глибокого ревізійного аналізу наявного наукового інструментарію та методичних підходів, що домінують у сучасному освітньому дискурсі. На сьогодні в українській педагогічній науці накопичено значний досвід використання етнокультурних засобів, проте стрімка зміна соціокультурного ландшафту вимагає критичного переосмислення їхньої дієвості.

Системний розгляд сучасних методів дозволяє класифікувати їх за вектором впливу на особистість дитини та виокремити найбільш перспективні моделі, що базуються на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Зокрема, особливу увагу привертають дослідження, у яких народна іграшка розглядається не як статичний дидактичний матеріал, а як динамічний посередник у процесі самоідентифікації дитини.

Проаналізуємо наукові концепції останніх років, які визначають методологічні межі нашого дослідження та дозволяють виявити потенціал народної іграшки як інструмента формування позитивного образу «Я» маленьких українців.

Глобальне дослідження української народної іграшки, її класифікацію та опис матеріалів пропонує О. Найден [7]. Його історико-етнографічний посібник «Українська народна іграшка» посідає особливе місце у розробці теоретичного підґрунтя нашого дослідження. Автор розглядає народну іграшку не просто як предмет гри, а як складний архетипічний символ, що акумулює в собі світоглядні константи українського етносу. О. Найден обґрунтовує, що народна іграшка (зокрема вузлова лялька та зооморфна кераміка) є носієм реліктових знань. Дослідник виокремлює декілька функцій іграшки: магічну, оберегову, естетичну та ігрову. О. Найден акцентує увагу на лаконізмі та умовності форм народної іграшки. З погляду сучасної психолого-педагогічної концепції, така «недосказаність» образу (наприклад, відсутність обличчя у вузловій ляльці) стимулює активну роботу дитячої уяви. Це дозволяє дитині проєктувати на іграшку власні

емоції та переживання, що є критично важливим для формування позитивного «Я-образу» та розвитку емоційного інтелекту. Автор доводить, що народна іграшка є продуктом колективної творчості, який гармонізує внутрішній світ дитини з природним та соціальним середовищем. Це положення прямо вказує на те, що впровадження автентичних іграшок у сучасний освітній процес сприяє нівелюванню негативних впливів глобалізованого медіа-контенту.

У дослідженні Л. Герус [4] українська народна іграшка постає як унікальне явище матеріальної та духовної культури, що зберігає свою актуальність у сучасному світі. Авторка детально класифікує іграшки за матеріалами (глина, дерево, текстиль, тісто, рослинні матеріали) та регіональними особливостями. Дослідниця приділяє значну увагу текстильній ляльці, акцентуючи на її безлико́сті та символізмі. Дослідниця наголошує, що народна іграшка формує первинні естетичні смаки дитини через гармонію форми та кольору. Праця Л. Герус підкреслює, що іграшка живе доти, доки в неї грають або її виготовляють [4, с. 5].

Якщо у філософсько-антропологічному вимірі О. Найден визначає іграшку як архетип, то у працях Л. Герус акцент зміщується на її життєздатність у сучасному культурному просторі та високий потенціал регіональної самоідентифікації.

Саме про регіональну ідентифікацію йдеться у дослідженнях О. Берlach. Він розглядає українську народну дитячу іграшку в системі традиційно-побутової культури волинян. О. Берlach підкреслює, що її візуальні та конструктивні особливості є матеріалізованим вираженням національного світогляду [1, с. 4].

Отже, народна іграшка – це високотехнологічний (з погляду дизайну та екології) об'єкт, який формує естетичний та культурний фільтр сприйняття світу у дитини.

Автор стверджує, що збереження унікальності народної іграшки є не обхідною умовою входження України в європейський культурний простір [1, с. 3]. Отже, формування позитивної ідентичності через народну іграшку – це спосіб виховати дитину, яка буде цікавою світу саме завдяки своїй самобутності, а не через копіювання глобальних стандартів. О. Берlach наголошує, що іграшка була невід'ємною частиною побуту, що забезпечувало природну соціалізацію дитини [1, с. 5].

Зокрема, висновки О. Берlach щодо ролі народної іграшки в контексті європейської інтеграції підтверджують нашу тезу: автентична іграшка є не лише засобом збереження традиції, а й стратегічним інструментом формування конкурентоспроможної, національно ідентифікованої особистості в сучасному глобалізованому світі.

Розглядаючи українську народну іграшку як засіб виховання, ми спираємося також на погляди Н. Гавриш та Т. Піроженко щодо «ідеології іграшки». Автори справедливо наголошують, що іграшка є ретранслятором культурних смислів, які дитина засвоює в процесі гри [3, с. 6–7]. У цьому контексті народна іграшка виступає фундаментом для формування національної ідентичності, оскільки вона протиставляє автентичні ціннісні орієнтири тиску масової культури та глобалізованих ігрових образів.

У цій публікації автори розглядають іграшку як специфічний культурний текст, що транслює дитині певну систему цінностей та моделей поведінки. Автори стверджують, що іграшка ніколи не буває нейтральною. Вона завжди несе в собі певний «культурний код» та ідеологічне навантаження. Стаття акцентує на важливості того, щоб наукові висновки про якість та зміст іграшки знаходили відгук у практичній діяльності вихователів. Н. Гавриш та Т. Піроженко звертають увагу на те, що іграшка має стимулювати творчу активність, а не диктувати жорсткий сценарій гри. Автори підкреслюють, що іграшка – це перший «соціальний партнер» дитини. Через неї малюк вчиться взаємодіяти зі світом [3, с. 5].

Питання ревіталізації народної іграшки в актуальному педагогічному процесі ґрунтовно досліджується у працях А. Колісник та Н. Маліновської. Попри спільність термінологічного апарату, автори розширюють розуміння освітнього простору: від створення специфічного соціокультурного середовища [5] до необхідності фахової трансформації іграшки в активний суб'єкт виховання [8].

Хоча обидва автори досліджують інтеграцію народної іграшки в сучасне освітнє середовище, вони пропонують дещо різні ракурси.

Дослідниця А. Колісник розглядає народну іграшку як «екологічний засіб» виховання в умовах сучасного техногенного суспільства [5, с. 99]. З погляду вченої, іграшка є сполучною ланкою між поколіннями, яка нівелює негативний вплив масової культури.

Праця Н. Маліновської, що представлена на конференції молодих учених у співавторстві з М. Покорською, акцентує на готовності педагога до використання таких засобів. Ключовою тезою є те, що ефективність народної іграшки в освітньому просторі напряму залежить від здатності вихователя «оживити» артефакт, перетворивши його з елемента декору на активного учасника гри [8, с. 55].

У своїй розвідці дослідниця Н. Роман акцентує увагу на інтегративному впливі народної іграшки на когнітивну та емоційну сфери особистості дитини. Авторка використовує питомі назви «цяцька», «лялька», що підкреслює живу народну традицію [9, с. 385]. Обґрунтовується думка, що взаємодія з народною іграшкою сприяє розвитку сенсорних еталонів, мислення та уяви. Лаконічність форми народної іграшки змушує дитину до активних розумових операцій – домислювання, порівняння та аналізу, що є основою інтелектуальної готовності до навчання. Дослідниця зазначає, що народна іграшка формує первинні уявлення про красу та гармонію [9, с. 386].

Праця підкреслює, що народна іграшка залишається дієвим засобом виховання навіть у цифрову епоху, оскільки задовольняє базову потребу дитини в «живому» матеріалі та емоційному контакті.

Таким чином, ретроспективний та сучасний аналіз наукового дискурсу (О. Найден, Л. Герус, Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Берlach, Н. Роман та ін.) дозволяє констатувати: українська народна іграшка є унікальним багатofункціональним феноменом, що поєднує в собі архетипічну глибину, естетичну довершеність та потужний ідеологічний потенціал. Дослідниками

одноставно визнано її роль як фундаментального засобу інкультурації та формування цілісного «Я-образу» дитини.

3. Аналітико-методологічна основа формування позитивної ідентичності та обґрунтування авторської моделі ігрової взаємодії

На основі аналізу теоретичних джерел та практичного моделювання нами визначено, що попри ґрунтовність наявних розвідок, виявлено суперечність між високим теоретичним статусом автентичного артефакту та фрагментарністю його практичного застосування в умовах сучасних цифрових трансформацій. Більшість існуючих підходів акцентують увагу на ґносеологічному (пізнавальному) аспекті, залишаючи поза межами системного опису технології живого моделювання комунікації, де іграшка стає активним медіатором емоційних станів та соціальних ролей дитини. А саме:

Соціокультурні пошуки О. Найдена [7] у контексті нашого дослідження дозволяють стверджувати, що під час взаємодії з українською народною іграшкою дитина на підсвідомому рівні зчитує «культурні коди», що є першоосновою національної самоідентифікації. Для нашого моделювання ігрових взаємодій принципово важливим є висновок автора про те, що народна іграшка є «своєрідним посередником між дитиною та навколишнім світом». Це дає наукове підґрунтя для використання іграшки як інструменту соціалізації та емоційного налаштування дошкільника.

Спираючись на дослідження О. Найдена, ми визначаємо українську народну іграшку як динамічну знакову систему. Це дозволяє нам у подальшому розділі змоделювати такі ігрові ситуації, де іграшка стає «точкою збірки» національної ідентичності, транслюючи дитині відчуття тяглості традиції та психологічної безпеки.

Аналізуючи працю Л. Герус [4], ми визначили, що для нашого дослідження принципово важливими є такі положення авторки:

1. Типологічна різноманітність як освітній ресурс: це дає нам підґрунтя для варіативності в моделюванні ігрових взаємодій. Кожна група іграшок (наприклад, гаварецька кераміка чи яворівська забавка) несе свій унікальний регіональний код, що дозволяє розширювати уявлення дитини про багатогранність української ідентичності.

2. Лялька як антропоморфний образ: в контексті нашої теми це підтверджує тезу про те, що відсутність деталізованих рис обличчя є не недоліком, а потужним стимулом для проєктивної діяльності дитини. Саме така іграшка стає найкращим «дзеркалом» для формування позитивного «Я-образу», адже дитина наділє її власними емоціями та смислами.

3. Естетико-виховна функція: у нашому моделюванні це положення використовується як аргумент проти «візуального шуму» сучасних пластикових іграшок. Автентичний предмет створює врівноважений емоційний фон, необхідний для стабілізації психічного стану дошкільника.

4. «Жива традиція» в супротив «музейності»: це корелює з нашою метою – перетворити народну іграшку з об'єкта споглядання на суб'єкт комунікації. Висновки авторки про тяглість традиції дозволяють нам обґрунтувати

методику, де дитина не просто вивчає історію, а стає активним продовжувачем культурного досвіду через гру.

Цікавим для нас виявилось дослідження О. Берlach [1]. На прикладі іграшок Волині автор демонструє, як локальні особливості виготовлення артефактів (матеріали, техніка плетіння чи ліпки) впливають на формування відчуття «малої батьківщини». У контексті моделювання ігрових взаємодій це дозволяє впроваджувати принцип «від локального до глобального»: через пізнання регіональної іграшки дитина приходить до усвідомлення себе частиною великої нації.

Дослідник О. Берlach наголошує, що іграшка була невід'ємною частиною побуту, що забезпечувало природну соціалізацію дитини [1, с.5]. Це положення надає нам можливість доповнити концепцію динамічного моделювання: ми маємо не просто показувати народну іграшку на занятті, а інтегрувати її в повсякденне «побутове» життя дитини в садочку (куточки емоційного розвантаження, ігрові зони тощо).

Зокрема, висновки О. Берlach щодо ролі народної іграшки в контексті європейської інтеграції підтверджують іншу нашу тезу: автентична іграшка є не лише засобом збереження традиції, а й стратегічним інструментом формування конкурентоспроможної, національно ідентифікованої особистості в сучасному глобалізованому світі.

Для вашого дослідження важливими є ідеї відомих дослідниць дошкільного дитинства Н. Гавриш та Т. Піроженко. Вони розглядають іграшку як ідеологічний маркер [3, с. 4]. В контексті нашої теми це дозволяє зробити висновок: якщо ігровий простір дитини заповнений виключно глобалізованими іграшками (супергероями, персонажами іноземних франшиз), то і її ідентичність формується як «космополітична» або чужорідна. Натомість українська народна іграшка є носієм національної ідеології, що базується на родинних цінностях, праці та гармонії з природою.

Дослідниці також прослідковують діалог між теорією та практикою, що підкріплює наш погляд на іграшку не як на «музейний предмет», а як на функціональний засіб, ефективність якого доведена в реальному освітньому процесі.

Науковиці розглядають критерії розвивального потенціалу, що корелює з думкою про те, що завдяки своїй символічності та відсутності деталізованого обличчя (як ми згадували раніше), вона спонукає дитину до «діалогу», до власного моделювання сюжету, що і є основою формування позитивної «Я-концепції».

Авторки згадують і про соціалізуючу роль іграшки. Ми погоджуємося з їхньою думкою про те, що використання народної іграшки у вашій методиці дозволяє моделювати такі комунікаційні взаємодії, де дитина ідентифікує себе з українським культурним середовищем.

В попередньому параграфі ми згадували також праці А. Колісник та Н. Маліновської. Якщо А. Колісник робить акцент на соціокультурному просторі, то Н. Маліновська транслює погляд на українську народну іграшку крізь призму професійної підготовки [8, с. 55].

Дослідниця А. Колісник обґрунтовує необхідність створення в закладах дошкільної освіти особливого етнографічного мікросвіту [5, с. 100].

Це підкріплює нашу ідею про куточки емоційного розвантаження, де народна іграшка стає частиною щоденного простору дитини.

Дослідження Н. Маліновської дозволяє нам підкреслити роль педагогічного моделювання. Саме фаховий підхід (який ми і пропонуємо у своїй моделі) дозволяє розкрити виховний потенціал іграшки для формування ідентичності.

Аналіз їхніх досліджень дає нам підстави стверджувати, що успішне формування національної ідентичності дошкільника можливе лише за умови органічного поєднання автентичного змісту іграшки з професійно змодельованими ігровими ситуаціями».

Якщо звернутись до праці Н. Роман, то для нашого дослідження ключовою тезою є її погляд на естетичне виховання через емоційне сприйняття [9, с.385]. Це положення вказує, що естетичне задоволення від гри з автентичним предметом є фундаментом для формування позитивної ідентичності: дитина ідентифікує себе з культурою, яка є для неї «красивою» та «приємною».

Виходячи з цього, виникає нагальна потреба у розробці та впровадженні цілісного інструментарію, який би дозволив інтегрувати народну іграшку в структуру сучасних ігрових стратегій. Це зумовлює перехід до наступного етапу нашого дослідження – опису авторської моделі динамічної взаємодії, спрямованої на актуалізацію позитивної ідентичності дошкільника через синтез традиції та актуальних психолого-педагогічних практик».

Ми покладаємо тезу про те, що формування позитивної ідентичності дошкільника ефективно відбувається через впровадження авторської моделі **«Модель етносуб'єктної ігрової взаємодії»**, яка базується на трьох взаємозалежних етапах (модулях):

I. Етап сенсорно-емоційного занурення «Пробудження коду»

На цьому етапі народна іграшка (вузлова лялька, керамічний коник, солом'яний птах) виступає як об'єкт первинної ідентифікації.

Основна ідея: використання елементів логоритміки та фольклорних примовок для «оживлення» іграшки.

Гра-імпровізація «Керамічна пісенька»: вихователь тримає в руках керамічного коника або пташку-свищик. Дитина має відтворити «ходу» або «політ» іграшки м'якими рухами рук або тулуба відповідно до темпу, який задає вихователь (повільно – крокуємо, швидко – біжимо на пальчиках).

Логоритмічний компонент: гожен рух супроводжується вимовлянням складів, що імітують звук матеріалу або образу (наприклад, «цок-цок» для коника або «ф'ю-ф'ю» для пташки).

Ефект: формування цілісного образу іграшки через поєднання візуального спостереження, слухового сприйняття та власної моторики без механічного ризику для іграшки.

Вправа «Голос ляльки»: вихователь демонструє вузлову ляльку, а діти мають підібрати для неї «звук» (шелест солом, дзвін кераміки, м'яке шурхотіння тканини).

Ефект: розвиток фонематичного слуху та уваги до природних матеріалів.

Вправа – «Тепле – Холодне»: дитині пропонується порівняти відчуття від дотику до щік спочатку сучасної пластикової іграшки, а потім – керамічної або дерев'яної народної забавки.

Контекст: Обговорення того, як природний матеріал «зігрівається» в руках.
Ефект: розвиток тактильної чутливості та формування емоційної прихильності до «живого» матеріалу через фізичний комфорт.

Сенсорне лото «Тканина та глина»: дитина з заплученими очима впізнає народну іграшку серед сучасних пластикових за фактурою та температурою матеріалу.

II. Етап комунікативного моделювання «Діалог»

Тут іграшка трансформується у суб'єкта взаємодії. Результат: розвиток емпатії та здатності до саморегуляції в контексті національних етичних норм.

Мета: Використати іграшку як «безпечного посередника» для вираження емоцій та засвоєння мовленнєвих конструкцій.

Основна ідея: дитина взаємодіє з іграшкою через «Я-повідомлення». Наприклад, під час ранкових зустрічей або в «куточках емоційного розвантаження» дитина ділиться з лялькою своїми переживаннями. Оскільки лялька (зокрема вузлова) не має обличчя, дитина проєктує на неї власний стан, одночасно засвоюючи моделі поведінки, притаманні українській культурі (турбота, гостинність, стійкість).

Техніка «Лялька-слухачка»: У куточку емоційного розвантаження дитина бере вузлову ляльку і «по секрету» розповідає їй, чому вона сьогодні засмучена або радісна. Вихователь підказує формулу «Я-повідомлення»: «Лялько, я почуваюся..., бо...».

Діалог-імпровізація «Гостинна світлиця»: використання іграшкового керамічного посуду. Дитина в ролі господаря/господині «пригощає» ляльку, коментуючи свої дії українськими назвами страв та посуду.

Ефект: Закріплення автентичної лексики в природному ігровому контексті.

Вправа «Лялька-мирилка»: Якщо виник конфлікт між дітьми, вони тримаються за краї хустки, в яку загорнута лялька, і разом промовляють традиційну мирилку.

Наприклад:

«Летів горобець,
Сів на стілець,
Нашій сварці кінець!»

III. Етап діяльнісної самоідентифікації «Я – творець»

Завершальний етап, де дитина переходить від гри з готовою іграшкою до моделювання власних ігрових сюжетів або елементів іграшки.

Мета: Перенести досвід гри у власну творчість та усвідомлення себе частиною народу.

Основна ідея: Створення ігрових ситуацій «динамічного моделювання», де народна іграшка стає головним героєм сучасних історій (сторітелінг). Дитина вписує автентичний предмет у контекст свого сьогодення, що стирає межу між «минулим» і «теперішнім».

Результат: Усвідомлення себе як носія живої, актуальної культури. Дитина відчуває гордість за приналежність до народу, який створює такі глибокі та гарні речі.

Сторітелінг «Пригоди вузлика в сучасному місті»: діти за допомогою кубиків «Рорі-сторіз» придумують історію про те, як народна лялька потрапила в супермаркет або парк атракціонів.

Ефект: Динамічне моделювання, де традиція не «застигла» в минулому, а живе в сучасності.

Майстерня «Одягни друга»: Діти власноруч створюють елементи одягу або аксесуари для іграшки (наприклад, плетуть пояс із ниток або ліплять намисто з солоного тіста).

Ефект: Перехід від споживання до творення культурного продукту.

Фото-проект «Мій день з іграшкою»: дитина (за допомогою педагога) робить «фотосесію» для іграшки в різних куточках садочка, створюючи власний цифровий контент про українське буття. Також, до цього проекту можна долучити батьків, які взмозі продовжити «фотосесію» в домашніх умовах. Або ж, запропонувати батькам відвідати разом з дитиною художній музей та /або відповідну тематичну виставку, при можливості продовживши «фотосесію» в його межах.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного теоретичного аналізу та узагальнення педагогічного досвіду було обґрунтовано використання української народної іграшки як релевантного інструментарію для формування позитивної ідентичності дошкільників. На противагу статичному експонуванню, нами пропонується модель динамічної ігрової взаємодії, яка інтегрує автентичний об'єкт у сучасний комунікаційний простір дитини.

Практична значущість запропонованого підходу полягає у поетапному залученні дитини до взаємодії з іграшкою через наступні компоненти:

Емоційно-ресурсний: використання іграшки як засобу емоційної саморегуляції та створення «безпечного простору» (наприклад, у куточках емоційного розвантаження).

Комунікативно-мовленнєвий: застосування технік сторітелінгу та елементів логоритміки, де іграшка виступає активним учасником діалогу, що стимулює розвиток «Я-повідомлень».

Ідентифікаційний: моделювання сценаріїв, у яких дитина через гру з народною іграшкою проектує власні цінності та відчуття приналежності до національної спільноти.

Запропонований комплексний підхід дозволяє отримати синергетичний ефект:

1. Розумовий розвиток стимулюється через лаконічність і символізм іграшки.

2. Естетичне виховання реалізується через гармонію природних матеріалів.

3. Національна ідентичність формується не декларативно (через гасла), а органічно – через власну діяльність та емоційний досвід дитини.

Така взаємодія в закладі дошкільної освіти перетворює народну іграшку на дієвий інструментарій, що дозволяє виховати національно ідентифіковану, психологічно стійку та цілісну особистість, готову до викликів сучасного світу.

Подана модель дозволяє перетворити народну іграшку на «живий» інструмент, який не лише зберігає культурний код, а й адаптує його до психологічних потреб сучасної дитини. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці деталізованих сценаріїв ігрових взаємодій для різних вікових груп дошкільників.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено потенціал української народної іграшки як дієвого інструментарію формування позитивної національної ідентичності дітей дошкільного віку в сучасному освітньому просторі. Авторкою уточнено понятійний апарат дослідження, зокрема дефініції «ідентичність» та «позитивна національна ідентичність дошкільника» крізь призму суб'єктно-діяльнісного підходу. На основі аналізу фундаментальних та сучасних наукових праць обґрунтовано, що автентична іграшка є носієм унікального культурного коду, який сприяє емоційному та когнітивному розвитку дитини. У роботі представлено авторську модель етносуб'єктної взаємодії, що інтегрує народний артефакт у структуру логоритмічних занять, емоційного коучингу та сторітелінгу. Описано три послідовні етапи впровадження моделі: сенсорно-емоційне занурення, комунікативне моделювання та діяльнісна самоідентифікація. Особливу увагу приділено психолого-педагогічним аспектам використання керамічних, дерев'яних та вузлових іграшок у роботі з дошкільниками. Практична значущість дослідження полягає у розробці конкретних ігрових вправ («Лялька-слухачка», «Керамічна пісенька» тощо), спрямованих на формування у дітей почуття приналежності до української культури. Доведено, що залучення народної іграшки як активного медіатора взаємодії дозволяє нівелювати деструктивні впливи уніфікованої масової культури. У висновках підкреслено, що запропонована модель забезпечує формування стійкої, позитивно забарвленої національної самосвідомості як фундаменту цілісної особистості майбутнього громадянина.

Література

1. Берlach О. Українська народна дитяча іграшка в системі традиційно-побутової культури волинян. *Етнодизайн у контексті відродження української національної ідентичності та європейської інтеграції*: матеріали VI Міжнародного конгресу. Полтава, 2024. Кн. 2. С. 3–6.
2. Боришевський М. Й. Дорога до себе: від основ духовності до самореалізації особистості. Київ: Академвидав, 2010. 416 с.
3. Гавриш Н., Піроженко Т. Ідеологія дитячої іграшки: діалог науковців і практиків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2024. № 3. С. 4–10. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10013711> (дата звернення 31.03.2026 р.).
4. Герус Л. Українська народна іграшка. Ukrainian folk toy. Київ : Балтія Друк, 2017. 64 с.
5. Колісник А. Українська народна іграшка в сучасному освітньому просторі дитини. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*. Полтава, 2018. С. 99–103.

6. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Соціально-моральний розвиток). Київ : Стилос, 2000. 252 с.
7. Найдено О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. Київ: АртЕк, 1999. 256 с.
8. Покорська М., Маліновська Н. Українська народна іграшка в сучасному освітньому просторі дитини//Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наука, освіта, суспільство очима молодих». Рівне, 2023. С. 55–56.
9. Роман Н. М. Українська народна іграшка (цяцька, лялька) та її роль в естетичному та розумовому розвитку дитини. *Trends of modern science and practice: proceedings of the V International Scientific and Practical Conference*. Ankara, Turkey, 2022. Pp. 385–386.
10. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2023. 336 с.
11. Erikson, E. H. *Identity: Youth and Crisis*. 1968. W. W. Norton & Company.
12. Tajfel H. *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University Press, 1981. 369 p.

Information about the author:

Volik Nataliia Mykolaivna,

senior teacher of the department of preschool and elementary education,
Communal institution of higher education “Dnipro Academy of Continuing
Education” of the Dnipropetrovsk Regional Council
70, Volodymyr Antonovych str., Dnipro, 49006, Ukraine